gemeene gratie, waarop juist onze gemeenschap met de wereld stand moet houden, en waarop we in onze meerdere kracht den wedstrijd met de wereld hebben aan te gaan, en waarop we onze lauweren voor de eere van den Christus hebben te winnen. Fijn in het geloof, maar slordig in den wandel, is de zware aanklacht geweest, die tengevolge van veler valsch dualisme zoo gedurig, en helaas zoo vaak met goede gronden tegen de geloovigen is ingebracht. Ze verheerlijkten God in hun gemoed, in hun gezin, in hun gezelschappen, maar ze vergaten te eenen male dat ze een stad op een berg moesten zijn, het zout in de wereld, en dat ze licht moesten uitstralen, opdat ook de wereld, dat licht ziende, onzen Vader die in de hemelen is verheerlijken mocht. Indien men maar zelf voor eeuwig geborgen was, en geestelijk genoot, werd men door dat ongezonde dualisme voor de eere Gods in het midden der wereld onverschillig. Natuurlijk niet allen. Laat ons roemen mogen, de meesten niet. Maar toch was dit ziekelijk verschijnsel veel verder gegaan, dan velen vermoedden, en dat was het wat onze kracht brak, en onzen invloed vernietigde.

Dit ziende hebben we daarom van meet af tegen dit ongezonde dualisme den strijd aangebonden, natuurlijk niet zonder dat we op tegenstand stuitten. Wat eenmaal krom boog, laat zich niet zoo gemakkelijk weer recht buigen. Heeft men ons zelfs niet voor pantheist uitgemaakt? Juist daarom was het noodzakelijk, dat de grondfout, waaruit dit onredelijk en gevaarlijk verzet opkwam, ook leerstellig uiteen werd gezet, en met dat doel voor oogen, waagden we ons aan zoo breede toelichting van de gemeene gratie. Dit toch was het punt, waarbij onze Gereformeerde belijdenis afweek van het Doopersche pad der mijding, en alzoo moest op dit punt het valsche dualisme overwonnen worden. Dualisme bleef er daarom wel, ja, moet er blijven tot eenmaal na het laatste oordeel alle dingen in hemel en op aarde weer onder Christus als het ééne Hoofd zullen gebracht worden (het *ἀνακεφαλαιῶν*). Maar er moest ingezien worden, dat het terrein der particuliere genade niet enkel bruutweg tegen het booze erf van zonde en ongerechtigheid overstaat, maar dat God door zijn gemeene gratie ook een tusschenerf van burgerlijke gerechtigheid in het leven riep, en dat het op dit terrein is, dat zijn verloste kinderen voor zijn eer met de wereld moeten wedijveren. Anders sluipt de leugen in, en gaat men ontkennen de velerlei deugden in de ongeloovigen die men toch voor oogen ziet, en als gevolg hiervan houdt men op voor zichzelf aan een reinen en godzaligen wandel nog waarde meer te hechten, indien men maar gelooft en bewegingen des vredes in zijn hart gevoelt. Bij ontstentenis van een gedrag, een karaktervorming en een wandel, die der wereld eerbied afdwingt, gaat men dan heil zoeken in vrome allures, in vrome gemaaktheden, en onnatuurlijkheden, en op die wijze kan het niet anders, of geestelijke hoogmoed drijft de nederigheid van zin uit, die voorwaar niet de minste der genaden is; het geloofsleven omdat het zich opsluit, verstikt; en in stede van der wereld eerbied af te dwingen voor de krachten des Koningrijks die in ons werken, stellen we onszelven en onzen kring voor die wereld tot een aanfluiting.

En om nu de proef op de som te geven, verwijzen we met name naar de breede reeks van slotvermaningen in de apostolische brieven, die steeds aandringen op een zelfreiniging juist door het afleggen van allerlei verkeerdheden en het aanwennen van allerlei gerechtigheden, die, gelijk ze daar opgenoemd en breed uitgemeten worden, bijna nergens het terrein overschrijden waarop ge ook de ongeloovigen vaak ziet uitmunten. Natuurlijk niet alsof het geloofsleven hierin opging, en alsof die wedstrijd met de wereld op het terrein der gemeene gratie *al* ons Christendom was. Dit getuigen de tien jaargangen van ons blad wel anders. Zoo iets mag niemand ons toedichten, of hij lastert. Doch alles heeft zijn plaats en orde. In deze uiteenzetting van de gemeene gratie handelen we nu *niet* over de mystiek van het geloofsleven, maar uitsluitend over de uitstraling van het geloofslicht op het terrein der gemeene gratie. en alleen daarnaar mag dus deze uiteenzetting beoordeeld worden. En mochten er nu onder onze lezers zijn, onder de ouderen en de jongeren van jaren, die kwalijk ontkennen kunnen, dat ze, hoe vast en verzekerd ook van hun geloof, op dat breede veld der gemeene gratie dusver nog nimmer hun eigenlijke roeping gevoeld en verstaan hebben, dat dan niemand zijn conscientie verharde, maar ijver en lust in ieders hart moge opwaken, om zijn schade in te halen, en niet te rusten, eer ook om zijn wandel en handel onze Vader die in de hemelen is, *door de menschen die buiten onzen kring staan*, moge verheerlijkt worden.

„Het geluid der molens en het licht der lamp."

> En Ik zal van hen doen vergaan de stemme der vroolijkheid en de stemme der vreugde, de stemme des bruidegoms en de stemme der bruid, het geluid der molens en het licht der lamp. Jeremia 25 : 10.

Eens zal op deze aarde het laatste feestmaal gehouden worden, zal de laatste bruid ten huwelijk gaan, zal het laatste brood gebakken, en de laatste lamp of gasvlam ontstoken worden, en dan keert het alles tot één chaos in den vuurgloed terug, om straks uit dien tweeden chaos het rijk der heerlijkheid te doen opglanzen.

Dit noeme niemand een gezochte bijeenvoeging op effect berekend, want God zelf spreekt aldus bij Jeremia zijn ziener: „Ik zal ze zetten tot eeuwige woestheden, en Ik zal van hen doen vergaan de stemme der vroolijkheid en der vreugde, de stemme des bruidegoms en der bruid, het geluid der molens, en het licht van de lamp."

Twee kanten van het leven alzoo. Eerst wat *buitengewoon*, slechts nu en dan in het leven inkomt, als een heuglijk feest gevierd of een bruiloft gehouden wordt. En dan wat den stillen gang van het *gewone* leven aanduidt, in den molen die maalt, en in de lamp die ontstoken wordt.

In onze dagen zou dit laatste, ook bij den profeet, in anderen vorm zijn ingekleed geworden, want de molen en de lamp hooren voor ons besef niet meer bijeen. Maar in Jeremia's dagen was dit onder Israël anders. Toen had men noch stoommolens noch hooge windmolens met wieken, maar kleine handmolens, waarvan ieder er minstens één in huis had. Die soort molens werden gedraaid met de hand, zoodat ieder huisgezin zijn eigen koren maalde. Beide én het „geluid des molens" én „het licht van de lamp" wijzen alzoo op twee stukken van het huislijk leven. En als ook die twee weggaan, zoodat er geen brood meer bereid en geen licht meer in de duisternis ontstoken wordt, dan zinkt alle menschelijk leven in, en gaat het alles op in dood, in donkerheid en verwoesting.

Het lagere leven in de dierenwereld ligt van ons menschelijk leven door een geluid voor het oor, door een glans voor het oog gescheiden.

Zelfs het fijnst ontwikkeld dier vreet zijn voedsel op zooals de natuur het geeft. Van graan meel malen om een brood of koek te bakken kan geen rund of schaap. Rauw verslindt de tijger het bloederig vleesch dat hij uiteenrijt. En als de zon onder de kimme duikt en de duisternis invalt, sleurt de leeuw zijn buit naar zijn donker hol.

Maar als ge den molen hoort malen en de vonk van een licht glinstert u van verre tegen, dan zegt dat geluid aan uw oor, en die glans aan uw oog, dat er menschelijk leven ritselt en tintelt, omdat het voedsel hier *bereid* en de donkerheid door *licht* overwonnen wordt.

En die twee nu worden u hier aangeduid, niet door wat slechts hier of daar onder menschen voorkomt, maar door wat *alle* menschelijk leven kenmerkt: het saam in één gezin leven, en in dat leven brood dat bereid en licht dat ontstoken wordt.

Schilderachtig toovert alzoo dat spreken van het „geluid van den molen" als met één greep, u een menschelijke woning voor oogen, met een molen die er in opgericht is, en met graan van den akker, en met twee vrouwen die het tot meel malen, en tegen dat het avond wordt ziet ge de nijvere huisvrouw de spaan in het vuur steken, om de olie in de lamp te doen branden.

Ge *hoort* iets in uw verbeelding en ge *ziet* iets, en heel een menschelijk leven in zijn rijke gezinsverschijning staat voor u.

Door lamp en molen staat uw menschelijk leven niet alleen boven het leven van een vogelnest of vossenhol, maar verheft het zich, meer nog, boven heel de natuur als natuur.

De mensch wordt hier, wat onze ouders noemden, „tweede oorzaak", en er komt door zijn doen iets wat er eerst niet was. Iets dat hij wel uit de natuur haalt, maar wat de natuur zonder hem niet zóó zou kunnen opleveren.

De natuur geeft het korenveld, maar kan dan niet verder. Maar nu komt de mensch er bij, en regelt en veredelt den korenbouw, en maait dat koren met zeis of sikkel, en dorscht het op den dorschvloer; en als het zoo vrij wierd, stort weer de mensch het in den molen uit, maalt het met steen op steen tot meel fijn, en nu eerst kan het gebakken worden tot brood. En dat brood is ook *vermenschelijkt* koren, koren zooals het zijn moet om bij den smaak en voor de voeding *van den mensch* te passen.

En evenzoo staat het met het *licht*.

God heeft licht en brengt licht in de natuur in, elken morgen door zijn zon die opgaat, en als het onweert door zijn bliksem die het luchtruim doorklieft. Maar als God zijn licht wegneemt, is de natuur donker. Een enkele glansworm moge dan nog onder de struiken kruipen, de zee aan het strand phosphorisch vuren, schriklijk nu of dan de krater vuur braken; maar de natuur als geheel genomen, is, zoodra er geen zon licht en geen maan schijnt en geen star flonkert, donkere nacht.

En ook in dien nacht is leven mogelijk, want de vledermuis wacht er op, en de uil heeft er een eigen oog voor, en in den nacht gaat het roofdier uit.

Maar *menschelijk* is de nacht en bij den mensch passend is de donkerheid niet. Het kind is in het donker bang. Wie teeder van zenuwen is wordt in de duisternis onrustig. Wat in den mensch ligt is tweeërlei: een heimwee naar de eeuwige glansen daarboven, en een schrik voor de „buitenste duisternis."

Ons oog *zoekt* het licht.

En waar nu de natuur dat licht telkens onder doet gaan, bezit de mensch iets dat boven de natuur uitgaat, de vinding om de donkerheid door eigen ontstoken glans te verlichten. De vuurspaan eerst, dan het licht der lamp, straks de gasglans uit zwarte kool getooverd, zachter nog de witte gloed van den electrischen stroom, en nog schooner wellicht in de toekomst, als nieuwe vindingen nieuwe glansen ontdekt zullen hebben.

Het geluid van den molen en het licht van de lamp spreken alzoo niet enkel van een *menschelijk* leven, en van een menschelijk leven in het *stille huisgezin*, maar veelmeer nog van een macht den mensch gegeven, waardoor hij boven de natuur uitgaat, de natuur aan zich aanpast, en de voortbrengselen en de gaven der natuur aan zich onderwerpt.

Waarom kan, en waarom mag nu God dat alles eens wegnemen, om zoo ons leven weer te verarmen, en het alles voor wie van Hem afviel te doen uitloopen op de *buitenste duisternis*?

Immers alleen omdat Hij al dat *menschelijke* in ons leven zelf aan den mensch schonk, en het in zijn leven indroeg.

Het is zoo, de mensch zelf heeft het uitgevonden, maar de mensch kon het alleen in de schepping vinden, omdat God het voor den mensch in zijn schepping verborgen had. Adam at nog enkel boomvrucht en sliep in als het donker werd, maar al *zag* Adam er niets van en al *hoorde* hij er niets van, de poëzie in het geluid des molens en het licht van de lamp, bestond voor God reeds in het Paradijs.

Die poëzie zong van de ure der schepping af van een overrijk en rijp ontwikkeld menschelijk leven, dat in Gods raad voor den mensch besteld lag. God zon er in zijn raad op, om den mensch met heerlijke vermogens, en straks, dank zij die vermogens, met een hooger en edeler leven te sieren. En te zijner tijd heeft Hij dien schat van rijker leven den mensch dan ook toegebracht, en er dat hooge uit doen opkomen, dat thans boven alle dierlijk leven, en boven alle natuurleven, het menschelijk leven kenmerkt.

Veel geklag gaat in onze dagen op over het zinken van menig gezin beneden het peil van een „menschwaardig bestaan", en stellig komt de aandrift om van het leven in het gezin voor al wie mensch heet, nood en gebrek af te weren, van God tot ons hart.

Maar al neemt ge dat menschelijk saamleven van het gezin ook nog in zoo beperkte afmetingen, zelfs dan nog blijft, zoolang maar het geluid des molens gehoord en het licht van de lamp gezien wordt, dat menschelijk leven nog, o, zoo hoog boven alle ander leven staan.

Waar nog brood gegeten, en nog een lamp ontstoken kan worden, is de goedheid onzes Gods in de verheffing van ons menschelijk leven, voor ieder die zien wil, openbaar.

En nu staat, gelijk ieder beseft, het *geestelijk* leven ongetwijfeld veel hooger, en als ge van het brood, waarvoor de molen maalt, opklimt tot dat *Brood des levens*, dat aan uw ziel wordt aangeboden en dat in Hem die u toeroept: „*Ik ben het licht der wereld*", dan vervalt alle vergelijking zelfs, en ontvangt uw menschelijk leven een *hemelsch* merkteeken.

Maar opmerkelijk is het dan toch, dat God, om uw oog voor dat hemelsche te ontsluiten, den Middelaar zelfs bij een *brood* vergelijkt, dat ge eten zult, zijn Woord noemt een *lamp*, die uw pad bestraalt, en u profeteert van een eeuwige heerlijkheid, waarin geen zon of maan meer schijnen zal, omdat het Lam zelf u dan tot *een kaars* zal zijn (Openb. 21 : 23).

Er is dus verband, er is opklimming. In ons alledaagsch leven liggen de spiegelbeelden voor ons geestelijk en eeuwig leven. De beelden en afspiegelingen van het hoogste leven zijn door God zelf in uw gezinsleven van elken morgen als er brood uitgedeeld, en van elken avond als het licht ontstoken wordt, ingelegd. Een vader zorgt op aarde voor de zijnen, als afschaduwing van die eeuwige Goedheid, die we als onzen Vader in de hemelen aanbidden.

Ge hebt dus niet als twee loketten naast elkaar, rechts uw alledaagsch, en links uw geestelijk leven, maar het één speelt in het ander en straalt in het ander door. Uw oor hoort iets in het geluid des molens en uw oog ziet iets in het licht der lamp, wat als zienlijk met het onzienlijke saamhangt, en door uw ziel *als onzienlijk* wordt gevoeld en genoten.

Als het dan ook goed is, moet brood en lamp u tot voertuig zijn voor hooger gewaarwordingen, en omgekeerd moet uw hooger leven uw gezinsleven bij brood en lamp heiligen.

Een gedurige wisselwerking.

Uw natuurlijk leven u tot God opleidend, en uw geestelijk leven uw aardsch aanzijn doorademend en veredelend.

Nu bidden we saam, eer het brood aan tafel rondgaat, en de wereld spot daarmede.

Daarentegen vraagt wie God vreest veeleer: Waarom bidt ge dan niet ook als de lamp wordt ontstoken? Ook als ge uw kleed weer moogt aantrekken? Of ook, als ge krank zijnde het medicijn neemt? En metterdaad is het alleen onze beperktheid, die hier een grens stelt. Telkens saambidden zouden we niet uithouden. Reeds nu is het zoo vaak maar half-bidden. Dan zou het gansch geen bidden meer zijn.

Maar die enkele malen dat we saam bidden, blijve het dan ook *bidden*. Niet aanstonds door de dingen van het gewone leven heen, in het geestelijke, maar waarlijk een danken en bidden uitgaande van den diepen grondslag van wat God ons reeds in ons gewone leven schonk.

Zijn brood gereed te vinden, en zijn lamp te ontsteken, nu ja, dat hoort zoo, waant men, bij ons leven, dat hebben we vanzelf. Maar neen, dat hebt ge *niet* vanzelf, dat hebt ge alleen van en door uw God, door zijn beschikking over ons menschelijk leven, en omdat Hij er lust aan had u als mensch zulk een rijk bewerktuigd leven te geven.

Het geluid des molens moet ons een lofzang Gods, het licht der lamp een glans Hem ter eere zijn.

Hij is met zijn almogende kracht en met zijn eindelooze goedheid in dat brood dat u voedt, en in die lamp die u de donkerheid opklaart. Ge moet dus niet over dat alles heenloopen, om uw God in het luchtledig te vinden. Veeleer ligt in dat alles een sprake Gods, brengt dat alles u telkens en telkens weer het getuigenis van zijn goedertierenheid over u, en is Hij het die uw anders zoo arm en ledig en bang aanzijn, met den glans van het menschelijke bekleedt.

Een *God van verre*, o, gewisselijk, hoog in majesteit boven ons menschen-aanzijn verheven, maar toch, evenzoo een *God van nabij*, die bij elken stap op den levensweg, in dat leven zelf, vlak bij ons is.

Vandaar dat het van Abraham heet, dat hij van den morgen tot den avond, als saam met God door het leven wandelde.

En daartoe komt ge eerst, als ge niet met een sprong over het aardsche leven heen, opeens het geestelijke poogt te bereiken, maar voelt en merkt hoe er ook uit het geluid des molens, ja, ook uit het licht der lamp, een stem tot u uitgaat van Gods nooit ophoudende, u steeds verzellende, u opzoekende Liefde.

Amsterdam, 29 April 1898.

Predikantspensioenen.

Emerituspredikanten, predikantsweduwen en weezen moeten onderhouden, of althans gesteund worden door de kerken.

Nu heeft de Synode te Middelburg daarvoor een regeling gemaakt, die alleszins billijk was, maar toch practisch op bezwaar stuit.

Dit deed in de Classis van 's-Gravenhage het denkbeeld opkomen, om een vrijwilligen pensioenbond tot stand te brengen, en daartoe zonden de Classicale Deputaten dit Concept rond.

Art. 1. Elke kerk geve aan haren dienaar acte van onderhoud, waarin na beschrijving van het diensttractement en van de andere voordeelen, als vrije woning en vrijdom van belasting (deze laatste met het oog op de berekening van het emeritaatstractement of pensioen in geldswaarde uit te drukken), ook worden opgenomen de navolgende bepalingen:

a. dat aan den Dienaar bij emeriaat verzekerd wordt een jaarlijksch tractement ten bedrage van zooveel zestigste gedeelten van het gemiddeld genoten diensttractement als hij jaren in den dienst der Kerken is geweest;

b. dat voor elk kind beneden den leeftijd van 20 jaren, of ook boven dien leeftijd, indien het niet in staat is in zijn onderhoud te voorzien, zal worden uitgekeerd jaarlijks *f* 50.—

c. dat emeritaatstractement met kindergeld niet zal te boven gaan het $^2/_3$ van het gemiddeld genoten diensttractement;

d. dat aan de weduwe verzekerd wordt $^2/_3$ van het emeritaatstractement, waarop haar echtgenoot recht had, vermeerderd met *f* 50.— voor elk kind als boven, met dien verstande, dat het geheele jaarlijksche bedrag niet te boven ga $^4/_5$ van het gemiddeld genoten diensttractement;

e. dat aan de weezen verzekerd wordt de helft van het weduwenpensioen, vermeerderd met *f* 50.— jaarlijks voor elk kind als boven;

f. dat voor alle deze regelingen worden gehandhaafd de minima door de synode van Middelburg ten jare 1896 vastgesteld en

g. dat met het oog op de genoemde emeritaatstractementen en pensioenen door den Dienaar des Woords zal worden betaald 2% van zijn diensttractement.

Art. 2. Thans genoten emeritaatstractementen of pensioenen blijven op hetzelfde bedrag bepaald.

Art. 3. De deelnemende kerken zenden gewaarmerkt afschrift van de acte van onderhoud aan het Moderamen, dat deze in een ligger bijeenvoegt.

Zij doen daarbij opgave van den datum, waarop het diensttractement ingaat.

Van elke verandering in de acte van onderhoud wordt aanstonds mededeeling aan het Moderamen gedaan.

Van den datum, waarop de betaling volgens deze acte ophoudt, wordt eveneens bericht gezonden.

Art. 4. De kerken doen uiterlijk vier maanden voor den aanvang des jaars opgave bij het Moderamen van de door haar verschuldigde emeritaatstractementen, weduwen- en weezenpensioenen.

Art. 5. Het bedrag der volgens Art. 4 verschuldigde emeritaatstractementen en pensioenen wordt verhoogd met 5%, voor in den loop van het jaar bijkomende emeritaatstractementen en pensioenen, en met *f* 500 voor administratiekosten, enz. en alsdan door het Moderamen omgeslagen over de deelnemende kerken, naar verhooding van de vastgestelde diensttractementen.

Art. 6. Elke kerk zende uiterlijk één maand voor den aanvang van elk kwartaal het vierde gedeelte der verschuldigde jaarlijksche bijdrage aan den penningmeester, die het bepaalde tractement of pensioen op den vervaldag of aan den Kerkeraad of aan de betrokkene personen doet geworden.

Art. 7. Eene kerk, die in verzuim is met de toezending harer driemaandelijksche bijdrage verliest haar recht op uitkeering tot het achterstallige is aangezuiverd.

Eene kerk, die een jaar of langer in verzuim bleef, kan niet weder tot deelneming worden toegelaten, dan nadat het achterstallige bedrag verhoogd met 1% van het diensttractement bij den Penningmeester is gestort.

Art. 8. Jaarlijks wordt in de maand November eene vergadering gehouden van afgevaardigden der deelnemende kerken (van elken Kerkeraad één lid).

In de eerste samenkomst wordt gekozen een Moderamen bestaande uit vijf leden, die onderling hunne functien verdeelen.

Dit Moderamen heeft het recht, ook buiten zijn kring, een administrateur te benoemen met raadgevende stem.

Elk jaar treedt een dier leden volgens rooster af.

Spreekt de jaarvergadering haar wantrouwen uit, hetzij over het bestuur of over het beheer door het Moderamen gevoerd, dan treedt het in zijn geheel af, en kiest de vergadering een nieuw moderamen.

Art. 9. Op de vergadering in November wordt rekening en verantwoording gedaan over het loopende jaar en eene begrooting voor het volgende jaar vastgesteld.

Art. 10. Eventueele overschotten of tekorten worden op het volgende boekjaar overgebracht.

Een Concept toegelicht door deze *algemeene opmerkingen:*

Onze kerken erkennen naar den Bijbelschen regel, dat wie in het Evangelie arbeidt, ook van het Evangelie moet leven, hare verplichting om hare Dienaars van behoorlijk levensonderhoud te voorzien, en tevens ook om de nagelaten betrekkingen op betamelijke wijze in haren nooddruft te verzorgen.

De Artt. XI en XIII van onze Kerkenorde hebben deze verplichting voor ons kerkverband vastgesteld. In alle omstandigheden is het wenschelijk, dat de bepalingen dienaangaande, wijl toch zoowel kerkeraadsleden als de Dienaren des Woords menschen zijn, *schriftelijk* worden aangegaan.

Bepaald onmisbaar is echter zulk een actestuk, waar de kerken zullen samenwerken op de voorgestelde wijze. Hoe zal het eventueel tractement of pensioen, hoe de jaarlijksche bijdrage van elke kerk worden berekend zonder die officieele gegevens?

Wat nu de verzorging zelve betreft, zij mag niet beschouwd worden als eene gave der barmhartigheid maar als voldoening eener verplichting.

De verplichting duurt echter slechts zoolang, als de Dienaar aan zijne kerk verbonden blijft.

Neemt hij met toestemming van zijnen kerkeraad het beroep naar eene andere kerk aan, dan wordt hij van de eerste *lo*rgemaakt en heeft hij later geen recht meer, om iets van haar te eischen. En evenmin kan de gemeente zich dan nog geroepen gevoelen voor hem te zorgen.

't Is daarom noodig, dat de gemeente zich van hare roeping ten opzichte van den Dienaar ook wat de verzorging van hem in zijnen ouderdom of van zijne nagelaten betrekkingen betreft, kwijte *in den tijd, dat hij haar dient.*

Dat zou dan moeten gevonden worden door een zeker bedrag jaarlijks boven het genoten diensttractement af te zonderen, om daaruit later het emeritaatstractement of wel het weduwen- en weezenpensioen te voldoen.

Een enkele kerk zou echter op die wijze het doel niet kunnen bereiken, omdat de Heere naar Zijne vrijmacht aan de eene kerk soms jarenlang geene, aan eene andere eenige, aan eene derde soms zware verplichtingen ten dezen oplegt.

Gevolg daarvan zou zijn, dat in de eene kerk een niet onbelangrijk overschot zou worden vergaderd, terwijl een andere juist toekwam en een derde gebrek had.

Nu wil echter Gods Woord, dat de overvloed des eenen gebruikt worde om het gebrek des anderen te vervullen, opdat er gelijkheid worde. En zoo is dan de weg aangewezen om door onderlinge samenwerking der verschillende kerken in de behoefte te voorzien.

Eene regeling van deze zaak door de meerdere vergaderingen is niet gewenscht, omdat onze kerkenorde, ter handhaving van de autonomie der gemeenten, verbiedt in meerdere vergaderingen zaken te behandelen, die in mindere kunnen worden afgedaan.

Bemoeiing met de particuliere aangelegenheden der enkele kerken is dan ook reeds geblieken onvermijdelijk te zijn, waar meerdere vergaderingen deze zaak uitvoeren.

Deze kerken zelve zullen dus door geheel vrijwillige samenwerking deze zaak tot een goed einde moeten brengen en de Dienaren des Woords zullen daarin moeten medewerken.

Deze overwegingen hebben ons geleid tot het voorgestelde plan.

De opmerking over de regeling door een „meerdere vergadering" deelen we niet. Ze gaat op, waar één kerk in eigen boezem de zaak afdoet, niet waar kerken zich combineeren moeten.

Dan toch ontstaat er een tweede kerkverband naast het officieele, en dit juist is de weg, om het echte kerkverband losser te maken.

Zoo iets gaat aan, waar het een belang geldt van zeer enkele kerken, maar niet waar een belang op het spel staat, *dat voor alle kerken gelijkelijk geldt*. En minder nog, waar niet uitsluitend de kerken de kwade gevolgen zouden te dragen hebben, maar die ook zouden neerkomen op het hoofd van emeriti, weduwen en weezen.

Maar voor het overige is het ook onze overtuiging, dat de geldelijke verplichting die het hier geldt elke kerk tot een vaste jaarlijksche uitgave verplicht, en dat waar die uitgaven zeer ongelijk kunnen zijn, het geraden is saam met alle kerken dezen geldelijken last te dragen, zonder dat de locale verplichting van de kerk, waar de Dienaar diende noch ook de band tusschen hem en de gemeente teloor gaan.

Dan echter treedt men terstond op het gebied van de levensverzekering. Gelijk men toch weet zijn de deskundigen thans in staat, om naar de vaste wetten der kansberekening, nagenoeg precies uit te rekenen, hoeveel jaarlijks te betalen zij, om onder bepaalde omstandigheden zekere uitkeering te waarborgen.

Doch dan rijst hiermeê tevens de vraag, of Deputaten voornoemd niet het veiligst gaan met bij de deskundigen op dit terrein licht te zoeken, om zooveel mogelijk juiste gegevens te verkrijgen, of niet onderzocht dient te worden, of een getal van ± 450 deelnemers groot genoeg is om de regelen der kansrekening te laten doorgaan, en of het niet nog veiliger is, de risico ten deze te laten loopen, niet door de kerken, maar door een der vele maatschappijen, die haar berekening over veel grooter aantal personen uitbreidt.

Ook op ander terrein is in beperkten kring dikwijls zulk een afzonderlijke pensionneering beproefd, maar steeds spaak geloopen, alleen omdat een te beperkt aantal elken waarborg doet wegvallen.

Natuurlijk zullen Deputaten dit punt wel onderzocht hebben, maar wat was de uitkomst van hun onderzoek?

Onze Eeredienst.

XXIX.

Ongetwijfeld zijn de bedenkingen tegen onze wijze van Avondmaalviering niet gering.

De *eenheid* wordt verbroken, doordien men achtereenvolgens, bij groepen, om de tafel plaats neemt. Mannen en vrouwen worden op die manier gescheiden. Zelfs gehuwden met hun kinderen kunnen niet saam aanzitten. In den regel is het zelfs moeilijk, om achter in de kerk te zien, wat er gebeurt. Nog moeilijker vaak om te verstaan wat er gesproken wordt. Men gevoelt het, de eenheid van de vergadering is aanstonds gebroken. En men krijgt veeleer den indruk van een reeks kleine korte vergaderingen achter elkander, waar men bij zit, die men aanziet, maar die buiten de overigen omgaan.

Is het nu alzoo, dat vooral bij het heilig Avondmaal het uitkomen van de eenheid van de vergadering van geloovigen eisch is, dan springt het in het oog, dat hier maar al te veel aan ontbreekt, en dat de wezenlijke eenheid en saamhoorigheid, het ééne lichaam zijn, niet tot uitdrukking komt.

Een tweede bezwaar geldt *de onrust*, het onrustige, het golvende, dat zich van de vergadering meester maakt, zoodra het heilig Avondmaal is aangevangen.

Zoo ergens, dan hoort hier stille rust en plechtige kalmte te heerschen.

Maar vooral in groote kerken is van die rust, van dat rustige eer het tegendeel te bespeuren.

De één gaat op de bank staan, om te kunnen zien, een ander loopt om allengs te naderen, en blijft halverwege staan. Een derde dringt, om een ander voor te komen. Een vierde dacht nog aan te kunnen schuiven, maar moest terug. Een vijfde komt van de tafel weer naar zijn plaats. Een zesde wacht bij de tafel om straks aan te kunnen gaan. In één woord, wat er nog rustigs aan de tafel zelve is, wordt bedorven door de onrust er om heen.

Een derde bezwaar is *de kortheid van het aanzitten.*

Men zit met 40 à 50 personen kort opeengedrongen. Men ziet elkander vlak in de oogen. En nauwlijks zit men, of als Brood en Beker zijn rondgegaan, of liever soms nog eer ze de heele tafel rond zijn, begint de Dienaar iets te lezen of te spreken. En zoo als dat uit is moet men weer opstaan. Dit geeft iets gejaagds, iets dat in strijd is met alle verzameling zijner gedachten, en zoo is er geen tijd voor stillen inkeer in zich zelven, noch tot rustige verheffing van het hart naar boven.

En eindelijk een vierde bezwaar is *de gedurige herhaling van hetzelfde.*

De eerste maal dat men de heilige klanken hoort grijpen ze aan, maar als die zelfde klanken telkens weer herhaald worden, worden we er stomp voor. En daarbij komt, dat terwijl eigenlijk aan het heilig Avond-